

ביקורת

מצפים לגאולה

בורחס קורא בראשית, מניטו בשיח בין־דתי ובובר מתעלם מבדלנות המהר"ל. היבטים שונים של שניים מהמושגים המרכזיים במחשבת היהדות בספר יובל

כמדומני, כדי להבהיר שמדובר בחומרים שיש בהם אתגר אינטלקטואלי. אשר להצגת המאמרים והנושאים, נראה כי לפנינו מבחינות רבות לא ספר אחד, כי אם שלושה, שכן יש כאן פרקים העומדים לעצמם ללא קשר הכרחי ביניהם, פרט לעובדה שכולם נמצאים במישור של החשיבה העיונית והפרשנית. והערה נוספת: ציפיתי מספר העוסק במושגים עמוקים כמו תשובה וגאולה שיתמודד גם עם משמעותם בעולמו העכשווי של הקורא והמעין. כדי ליצור ספר שלם באמת, ורלוונטי, לא די בדיון בהגותם של הרמב"ם או לוינס, שלא תמיד יש בהן מענה לשאלות

היים 'אחשוורוש, היהודי הנודד'. מאמרו של פול אלבהר דן בפרשנות מודרנית לסיפור מגדל בבל בספר בראשית ומתמקד בהגותם של ז'אק דרידה, חורחה לואיס בורחס ולצידם הרב ליאון יהודה אשכנזי. פרופ' דב שוורץ בוחן את ההשוואה המתקיימת בספרו של מרטין בובר 'בין עם לארצו' בין הגותו המיסטית של המהר"ל מפראג לבין הגותו של בובר עצמו, וחושף מעין כשל מכוון בתיאוריות הבובריאניות. בובר, מסתבר, חטא בהתעלמות ממה שלא התאים לצרכיו בכתבי המהר"ל. שוורץ מראה כיצד לקח בובר את העקרונות הלאומיים של הגות

על התשובה ועל הגאולה - מנחת של בנימין גרוס

עורכים: דב שוורץ ואריאל גרוס אוניברסיטת בר אילן, 2008. 436 עמ'

אסף גולן

לא תמיד יש בהגות העתיקה מענה לשאלות הקיומיות. אריסטו

על מושג התשובה ומהות הגאולה נכתבו ספרים למכביר. מדובר בנושאים המשותפים לכל אדם מאמין, וכל הבקי בתחום יודע כי זהו ים שאין לו סוף, הן בראשונים והן באחרונים. והנה מופיע ספר חדש, המוגש כשי לפרופסור בנימין גרוס עם הגיעו לגבורות, ומוסיף לים הכללי טיפה נוספת. בעצם גל שלם.

בנימין גרוס הוא ממעבי המחלקה לפילוסופיה באוניברסיטת בר אילן ודיקן לשעבר של הפקולטה למדעי הרוח באוניברסיטה. דמות ידועה בעולם המחשבה האקדמי בישראל. הוא לא נשאר פעיל רק במימד האקדמי המופשט, ובמהלך השנים עבר לפסים חינוכיים-ציבוריים בקרב יהדות צרפת וקהילות יהודיות נוספות בעולם.

עם הגיעו לגיל שמונים, החליטו מוקריו הרבים ובהם בנו ד"ר אריאל גרוס להוציא ספר שיתמצת את מחשבותיהם של הוגים שונים בשאלות הגאולה והתשובה. זהו קובץ מאמרים דרלשוני, בעברית ובצרפתית, המקיף עולם מלא ועשיר על קצה המזלג, מעין מתאבנים המקדימים את הארוחה.

דוגמה מעניינת היא מאמרו המקיף והארוך של ד"ר יוסף שרביט העוסק בהגותו של הרב יהודה ליאון אשכנזי (מניטו), המקשר למעמדו של האסלאם והנצרות באחרית הימים של עם ישראל. הרב 'מניטו' ראה בשיח הבין־דתי הכרח, והאמין שאין להפריד בין ההיסטוריה האנושית הכללית לבין תולדות עם ישראל. לעגד המיסטית ולתודות עם רחבים וגם רמב"ם וגם במהר"ל, ואלה נסקרים בהרחבה במאמרו של שרביט. סוגיית תיקון העולם מעסיקה את פרופ' אבי שגיב במאמרו העוסק בעימות יהודי-נוצרי בעקבות ספרו של שטפן

המטלטלות את מי שחי כאן והיום. אגב, החסר הזה, החוליה החלשה של העדר הרלוונטיות, אינו רק נחלת הספר שלפנינו, והוא מהותי למחקרים אקדמיים רבים. אילו שוכנעו עורכי אסופות כאלה שמאמר מחשבת־אינטלקטואלי עשוי להציג עוד פן מרתק וליצוק נופך של עניין לכתיבה המחקרית, וגם מתן סיכוי לספריהם לעורר התעניינות ציבורית מעבר למעגל צר של אינטלקטואלים, חשיבותם לכלל היתה משתדרגת. כלזה אינו מפתיח מן ההערכה למפעל הליקוט המרשים, מן ההעשרה באמצעות המבואות הרבים, ומן האפשרות שמעניק הספר לרוצה להחכים לפתח את כישוריו התגותיים. ניכרת מחשבה רבה גם בהצגת הרעיונות בצורה שווה לכל נפש, שתאפשר גם למי שאינו שייך בהכרח לחבורה המצומצמת של מומחי התחום מן האקדמיה להבין את הרעיונות ולרכוש דעת. בכך הלכו העורכים, פרופ' דב שוורץ וד"ר אריאל גרוס, בדרכו של פרופ' בנימין גרוס, שלכבדו יצאה לאור האסופה. ■

המהר"ל וניכס אותם להשקפת עולמו הלאומית בזמן שכתב את החיבור הנ"ל. "מה שבה את ליבו של בובר בהגותו של המהר"ל", שואל שוורץ, ועונה: "בובר רצה להראות בעקיפין כיצד יש לתפיסתו הלאומית שורשים ורציפות, והגותו של המהר"ל סיפקה לו שורשים כאלה". בובר חרג מהגותו של זה שראה בו את אביו הרוחני, והתעלם מצדדים שלא התיישבו עם השקפתו שלו. למשל, המהר"ל ראה בשלילה את הסדר הטבעי של אומות העולם: "טרם יקרא היצר הרע והם יענו...". לפי המהר"ל, כדי להשיג את שלמותו המוחלטת מחויב עם יושב להתנתק מאומות העולם. אבל בובר מותעלם מיחסו זה של המהר"ל לעמים אחרים.

עד כאן ולא הגעתי לקצה המזלג של הספר המרשים הזה, המחזיק את המרובה ומכיל מאמרים רבים מעוררי מחשבה. ביניהם: העיסוק בחרטה במשנת הרמב"ם מאת מיכאל ויגודה, חטא, תשובה וכפירה בספר העיקרים לר' יוסף אלבו, מאת ד"ר דרור ארליך, בין שפינוזה ובין הרמן כהן ולוינס, מאת ד"ר חנוך פני, די באלה,